

Załącznik nr 1 do zarządzenia Dyrektora Instytutu nr 6/22 z dnia 14 stycznia 2022 r.

**PROGRAM
OCHRONY ZASOBÓW GENETYCZNYCH
KONI SZTUMSKICH**

2022

PROGRAM OCHRONY ZASOBÓW GENETYCZNYCH KONI SZTUMSKICH

1. Słownik pojęć

- 1) Program ochrony – Program ochrony zasobów genetycznych koni sztumskich,
- 2) Program hodowlany – Program hodowli koni rasy polski koń zimnokrwisty,
- 3) Instytut – Instytut Zootechniki Państwowy Instytut Badawczy, podmiot realizujący i koordynujący zadania w zakresie ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich, na mocy art. 34 ust. 3 ustawy o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich (Dz. U. z 2021, poz. 36),
- 4) Związek – Polski Związek Hodowców Koni/Okręgowe Związki Hodowców Koni – podmiot prowadzący księgę hodowlaną koni zimnokrwistych oraz ocenę wartości użytkowej,
- 5) Grupa Robocza – Grupa Robocza ds. ochrony zasobów genetycznych koni, powołana zarządzeniem Dyrektora Instytutu Zootechniki PIB,
- 6) Komisja oceniająca – komisja powołana przez prowadzącego księgę, złożona z przedstawicieli Polskiego Związku Hodowców Koni. Członkiem komisji może być koordynator programu ochrony lub inna osoba delegowana przez Instytut.

2. Historia rasy

Do końca XVIII w. na terenie Powiśla hodowano przeważnie konie szlachetne, które jednak nie odpowiadały potrzebom miejscowych rolników, którzy ze względu na posiadany areal ciężkich gleb uprawnych potrzebowali cięższych i silniejszych koni. Ze względu na to zaczęto sprowadzać na teren Warmii konie robocze głównie z Królestwa Polskiego, Litwy, Rosji oraz Europy Zachodniej.

Przełomowym wydarzeniem w hodowli koni zimnokrwistych na terenie Powiśla i Warmii było utworzenie w 1897 r. pierwszej spółki utrzymującej ogiery reńsko-belgijskie oraz powołanie w Królewcu specjalnej komisji ds. koni zimnokrwistych w typie ardeńsko-belgijskim albo reńsko-belgijskim. Doprowadziło to do szybkiego wzrostu pogłowia, tak że w 1901 r. w Prusach Wschodnich funkcjonowały 364 ogiery zimnokrwiste różnych ras, a wśród młodych kwalifikowanych do hodowli dominowały ogiery belgijskie i ardeńskie oraz ich potomstwo. Władze pruskie, pod naciskiem prywatnych hodowców, wydały ustawę o licencji ogierów oraz powołały Związek Hodowców Koni Zimnokrwistych dla Prus Wschodnich.

Pierwsza wojna światowa doprowadziła do prawie całkowitego upadku hodowli. Po jej zakończeniu, w 1921 r. Niemiecki Zarząd Stadnin przeznaczył 20 ogierów zimnokrwistych do stada w Braniewie, które obsługiwało okręg Królewca i Warmii. Od tego momentu na pogłowie koni na terenie Powiśla i Warmii miały wpływ tylko ogiery ras zimnokrwistych. W następnych latach importowano reproduktory głównie z Nadrenii, Belgii i Holandii, które przydzielane były do stad w Braniewie, Kętrzynie i Kwidzynie. W okresie międzywojennym konie

zimnokrwiste hodowane były na 80% powierzchni byłych Prus Wschodnich. Systematycznie prowadzona praca hodowlana, m.in. poprzez organizowanie prób dzielności, pokazów-przetargów, prowadzenie dokumentacji, w tym ksiąg stadnych oraz odpowiedni wychów młodzieży, doprowadziła do zwiększania liczby hodowanych koni oraz podniesienia ich wartości.

Po drugiej wojnie światowej w powiecie sztumskim ocalała jedynie niewielka grupa kłaczy i młodzieży (w tym kilka dobrych ogierków), będąca w posiadaniu ludności autochtonicznej. Nowi osadnicy przywozili ze sobą konie różnych ras i typów, a w latach 1946-1950 sprowadzono w ramach pomocy UNRRA ponad 1000 koni w typie podobnym do koni autochtonicznych, które miały stanowić podstawę hodowli koni zimnokrwistych w tym rejonie. Do 1947 r. zdołano zgromadzić dość liczne pogłowie kłaczy zimnokrwistych i pogrubionych w dobrym typie. Użycie do stanówki od 1947 r. pierwszych ogierów autochtonicznych (Belgrad, Fagos, Grillharzer, Mandolin, Cyprian, Lakier, Dobosz) było wydarzeniem zwrotnym w hodowli sztumskiej. Od tego momentu ludność miejscowa zaczęła nazywać konie własnego chowu „sztumskimi”. Nazwa koń sztumski została oficjalnie przyjęta przez PZHK i objęto nią wszystkie konie pogrubione hodowane w ośrodku sztumskim.

W wytworzeniu pogłowia koni sztumskich obok hodowców prywatnych poważną rolę odegrały gospodarstwo Sztumska Wieś i Stadnina Koni Nowe Jankowice. Obecnie w stadninie tej konsekwentnie dąży się do odtworzenia pierwotnie hodowanego w rejonie sztumskim konia o dużych ramach i masie, zaopatrując hodowlę terenową w najlepszy materiał zarodowy, korzystnie wpływający na poprawę jakości całego pogłowia polskich koni zimnokrwistych.

3. Uzasadnienie konieczności ochrony

Konie sztumskie zostały ukształtowane w rejonie Powiśla oraz Warmii i Mazur, gdzie ciężkie i trudne do uprawy gleby wymuszały konieczność utrzymywania szczególnie mocnych koni roboczych. Powstały na bazie rdzennego materiału przy udziale zachodnioeuropejskich reproduktorów zimnokrwistych. Konsekwentna i planowa praca hodowlana, racjonalne żywienie i pielęgnacja oraz wielopokoleniowe zamięłowanie hodowców pozwoliło na wytworzenie koni, będących kulturowym dziedzictwem tych regionów Polski. Konie sztumskie są najcięższym regionalnym typem koni zimnokrwistych hodowanych w Polsce. Charakteryzują się większym kalibrem i większą limfatycznością niż pozostałe lokalne typy koni zimnokrwistych.

Częsty, w drugiej połowie XX wieku, dolew krwi koni importowanych powodował zagrożenie utraty pierwotnego genotypu i fenotypu koni sztumskich. Dlatego konieczne jest dalsze kontynuowanie ochrony tej populacji odznaczającej się cennymi cechami genotypowymi, fenotypowymi i użytkowymi.

Konie sztumskie ze względu na region, w którym powstały, powinny być utrzymywane głównie na terenie województw: pomorskiego, kujawsko-pomorskiego, zachodniopomorskiego i warmińsko-mazurskiego. Powinny być wykorzystywane do prac polowych, transportowych i w lasach, w gospodarstwach ekologicznych i agroturystycznych, oraz do pielęgnacyjnych terenów o wysokich walorach przyrodniczych.

4. Potwierdzenie statusu zagrożenia wyginieciem

a. Określenie wielkości populacji w Programie

ROK	LICZBA STAD	LICZBA	
		SAMIC	SAMCÓW
2008	83	228	69
2020	287	1509	344

b. Liczba samic wpisanych do ksiąg hodowlanych (2015 i 2020)

ROK	LICZBA STAD	LICZBA SAMIC
2015	226	1078
2020	287	1509

Populacja koni sztumskich w pierwszych latach XXI wieku szacowana była na ok. 500 osobników. Obecnie programem ochrony zasobów genetycznych koni sztumskich objętych jest 1509 klaczy (2020 r.), do których krycia użyto 344 ogierów. Cała populacja szacowana jest na ok. 3500-4000 osobników (łącznie ze źrebiętami).

W wyniku prowadzonych obserwacji i badań oraz przyjętych światowych rozwiązań, a także w oparciu o dane z realizacji programów ochrony zasobów genetycznych poszczególnych populacji w Instytucie Zootechniki PIB opracowano model szacowania statusu zagrożenia ras rodzimych, dostosowany do warunków polskich.

Aktualny status zagrożenia dla rasy = 2,3 wraz z opisem metody szacowania tego statusu znajduje się na stronie internetowej Instytutu pod adresem: <http://www.bioroznorodnosc.izoo.krakow.pl/status-zagrozenia-ras>

Na podstawie liczby samic wpisanych do ksiąg oraz wartości wskaźnika statusu zagrożenia w rasie **sztumskiej** stwierdzono, że obecnie rasa ta wymaga ochrony poprzez monitoring.

5. Cele Programu

Celem programu jest zachowanie specyficznego genotypu koni sztumskich, cechujących się dużą masą ciała i nieco limfatyczną konstytucją. Są to konie w typie ciężkiego konia roboczego, posiadające zdolność wydajnej pracy w stępie z dużymi obciążeniami. Konie zakwalifikowane do programu ochrony stanowią rezerwę genetyczną. Celem ich utrzymywania

jest pozyskiwanie materiału hodowlanego oddziałującego na populację koni zimnokrwistych jako przeciwwaga do krzyżowania z ogierami ras zagranicznych. Ich wykorzystanie powinno koncentrować się na:

- 1) użytkowaniu zaprzęgowym i roboczym w rolnictwie ekstensywnym i leśnictwie, w agroturystyce, w hipoterapii, turystyce konnej, imprezach folklorystycznych i promocji regionu, do prac transportowych w małych miejscowościach, np. w recyklingu odpadów;
- 2) stosowaniu wypasu, zapobiegającego sukcesji roślinności, służącego ochronie i pielęgnacji krajobrazu;
- 3) innych, np. produkcja mleka od klaczy.

6. Wzorzec rasy

Chroniona populacja powinna charakteryzować się wzorcem konia w typie ciężkiego konia roboczego, wytworzonego na podłożu reńskich belgów, belgów, ardenów francuskich i szwedzkich. Koń w typie sztumskim odznacza się prawidłową, harmonijną budową i bardziej limfatyczną niż u koni sokólskich konstytucją. Powinien posiadać duży kaliber, wydajny ruch w stępie i kłusie, i być wykorzystywany w ciężkich pracach w zaprzęgu. W tym typie należy zachować i utrwalić: długowieczność, płodność, zdrowie i dobre przystosowanie do środowiska. Ich system nerwowy jest bardzo zrównoważony, a temperament spokojny. Są to cechy, które również należy uwzględnić w selekcji.

Wymagane są:

- 1) wyraźnie zaznaczony typ płciowy;
- 2) budowa: harmonijna i proporcjonalna;
- 3) głowa: duża, ale proporcjonalna do masy ciała, o profilu prostym lub z lekką tendencją do profilu garbonosego, typowa dla płci z wyrazistym choć małym, żywym okiem, uszy małe, ruchliwe;
- 4) szyja prawidłowo osadzona z okrągłym grzebieniem, umięśniona i szeroka, proporcjonalna, harmonijnie połączona z głową, przy zaokrąglonej potylicy;
- 5) kłoda: o mocnej muskulaturze, głęboka z prostą i krótką linią grzbietu, dobrze ożebrowana, wyraźnie zaznaczona i obszerna łopatka, dobrze związana w partii lędźwi, pierś szeroka, pojemna klatka piersiowa. Zad szeroki, rozłupany, lekko skośny i bardzo dobrze umięśniony, przez co może sprawiać wrażenie przebudowanego, portki wyraźnie wypełnione;
- 6) kończyny prawidłowe, szeroko ustawione, nieco limfatyczne; krótka, mocna pęcina; owłosienie obfitsze niż u koni sokólskich i polskiego konia zimnokrwistego wyraźne szczotki;
- 7) kopyta mocne, szerokie, proporcjonalne do masy ciała.

Konie w typie sztumskim powinny oznaczać się zrównoważonym temperamentem i łagodnym charakterem, prawidłowym ruchem w stępie i kłusie z wyraźną tendencją do posuwistości. Kłus z łopatki o zadowalającej obszerności z aktywną akcją zadu, stęp odpowiednio długi, obszerny, z wyraźnie zaznaczoną tendencją ruchu do przodu.

Wymagane wymiary:

- klacze w wieku 3 lat: wysokość w kłębie 155-165 cm, obwód klatki piersiowej powyżej 200 cm, obwód nadpęcia 24-27 cm;
- ogiery wpisywane do księgi w wieku 2,5 roku: wysokość w kłębie 157-169 cm, obwód klatki piersiowej powyżej 210 cm, obwód nadpęcia 26-30 cm.

Pożądane umaszczenie: gniade, kasztanowate, kare, dereszowate. Nie dopuszcza się koni maści srokatej, tarantowatej, myszatej i siwej.

Cechami niepożądanymi są wyraźne wady eksterieru, a w szczególności: brak typu, cofnięty nadgarstek, łęgowaty grzbiet, miękka pęcina, wyraźna szablatość oraz szpotawość oraz znaczna limfatyczność ze schorzeniami skórными, małe kopyta, zbyt wybujały temperament.

7. Zakres i metody służące realizacji Programu ochrony

7.1 Metody hodowlane

Podstawowym celem programu ochrony zasobów genetycznych koni sztumskich jest utrzymanie zmienności genetycznej. Kryteria selekcji poszczególnych osobników uwzględniają ocenę rodowodu, cech eksterieru (pokrój i wskaźniki biometryczne) oraz wyniki prób użytkowości ściśle związane z typem. Prace hodowlane prowadzone są z uwzględnieniem następujących kryteriów:

7.1.1 Ocena rodowodowa

Wymagane jest:

- pochodzenie od trzech pokoleń przodków urodzonych w kraju wpisanych do polskiej księgi koni rasy zimnokrwistej (dotyczy ogierów kwalifikowanych do programu od 2016 r.).
- posiadanie w piątym pokoleniu rodowodu co najmniej 24 na 32 przodków sztumskich, tzn. koni urodzonych w historycznych regionach wytworzenia i występowania typu, co jest określane na podstawie informacji rodowodowych. W tym samym pokoleniu rodowodu po stronie matki na 16 przodków musi być co najmniej 12 sztumskich. Preferowane będą klacze posiadające przodków sztumskich wpisanych do Działu I, pkt 2., I tomu Kz.

W piątym pokoleniu rodowodu udział przodków ras: bretońskiej, fiordów, mur-insulanów, koni sokólskich oraz innych ras i typów niebiorących udziału w tworzeniu koni sztumskich nie może być większy niż 8 przodków tych ras na 32 wszystkich przodków w piątym pokoleniu, ale nie większy niż 4 na 16 ze strony matki. Jeżeli w czwartym lub w piątym pokoleniu wystąpi przodek NN, przypisany mu będzie taki sam typ jak potomka.

Rodowód oceniany będzie także pod względem stopnia spokrewnienia przodków i obecności w rodowodzie osobników typowych. W celu uniknięcia wzrostu inbredu wykluczone jest kojarzenie osobników blisko spokrewnionych: rodziców z potomstwem, pełnego rodzeństwa.

7.1.2 Ocena wartości użytkowej

Ocena wartości użytkowej prowadzona jest z uwzględnieniem:

- a) oceny wzrostu, rozwoju, eksterieru i cech charakteru, zgodnie z zasadami przyjętymi w Programie hodowli koni zimnokrwistych;
- b) oceny wyników prób użytkowości pozwalających na ocenę zarówno cech fizycznych, jak i cech charakteru, zgodnie z „Programem prób użytkowości podczas kwalifikacji klaczy do programu ochrony koni sokólskich i sztumskich” oraz zasadami przyjętymi w Programie hodowli koni zimnokrwistych;
- c) oceny użytkowości rozplodowej:

Klacze – ocena efektywności rozrodczej i produktyjności prowadzona jest na podstawie:

- wskaźników rozrodu,
- liczby żywo urodzonych źrebiąt,
- liczby źrebiąt odsadzonych.

Ogiery – ocena efektywności rozrodczej i produktyjności prowadzona jest na podstawie:

- prawidłowości zachowań seksualnych (libido),
- skuteczności krycia,
- liczby żywo urodzonych źrebiąt.

7.1.3 Ocena genetyczna

W ocenie genetycznej bierze się pod uwagę: wyniki oceny własnej, prób dzielności, użytkowości rozplodowej, wartości potomstwa i osobników spokrewnionych.

7.1.4 Metody doboru zwierząt do kojarzeń i zasady ich prowadzenia

Hodowcy/właściciele klaczy objętych programem ochrony dokonują doboru par do kojarzeń zgodnie z wymogami programu ochrony.

8. Zasady wyboru i kwalifikacji zwierząt do Programu ochrony

8.1 Zasady wyboru klaczy

Do programu ochrony mogą być zakwalifikowane klacze sztumskie, wyłącznie hodowli krajowej, urodzone w Polsce, poddane ocenie typu i wartości użytkowej, zgodnie z obowiązującymi przepisami, które:

- 1) zostały wpisane do księgi głównej klaczy (GK) zgodnie z Programem hodowli rasy polski koń zimnokrwisty i są oznaczone jako sztumskie (z/sztum) (dot. klaczy wpisanych do księgi od 2017 r.);
- 2) ukończyły 30 miesięcy przed 15 marca roku kwalifikacji do programu;
- 3) charakteryzują się pokrojem i typem sztumskim potwierdzonym przez Komisję oceniającą oraz uzyskały co najmniej 77 pkt bonitacyjnych, w tym za typ rasowy co najmniej 13 pkt (dobry), za nogi przednie, tylne, kopyta i ruch nie mają mniej niż po 6 pkt;

- 4) w obecności Komisji oceniającej zdały z oceną pozytywną wstępną próbę użytkowości podczas kwalifikacji klaczy do programu ochronnego koni sztumskich lub próbę użytkowości zaprzęgową uznaną w programie hodowlanym koni zimnokrwistych;
- 5) mają potwierdzoną zaświadczeniem lekarza weterynarii (USG) żrebność lub urodziły jedno źrebię;
- 6) mają określone markery genetyczne na podstawie badań przeprowadzonych w upoważnionych laboratoriach;
- 7) posiadają potwierdzone pochodzenie po obojgu rodzicach, jeżeli rodzice byli wpisani do księgi stadnej po 2006 r. lub rodzice wpisani do 2006 r. mieli określone markery genetyczne;
- 8) pod względem rodowodowym spełniają warunki określone w punkcie 7.1.1.

Klaczki, które nie zostały poddane wstępnej próbie użytkowości lub próbie zaprzęgowej lub jej nie zdały mogą zostać warunkowo zakwalifikowane do programu na 1 rok, pod warunkiem spełnienia wszystkich pozostałych kryteriów. W tym okresie powinny być poddane powtórnie próbie, której niezdanie spowoduje wykluczenie klaczy z programu. Przeglądy, podczas których prowadzona jest komisyjna ocena klaczy odbywają się w czasie i miejscu określonym przez prowadzącego księgę w uzgodnieniu z Instytutem.

W przypadku zbyt dużej liczby klaczy zgłaszanych do programu preferowane będą klacze urodzone w historycznych regionach wytworzenia i występowania koni sztumskich.

8.2 Zasady wyboru ogierów

W programie ochrony mogą być użyte ogiery sztumskie, wyłącznie hodowli krajowej, poddane ocenie wartości użytkowej zgodnie z obowiązującymi przepisami, które:

- 1) spełniają warunki wpisu do księgi głównej ogierów (GO) zgodnie z Programem hodowli koni rasy polski koń zimnokrwisty i są oznaczone jako sztumskie (z/sztum) (dot. ogierów wpisanych do księgi od 2017 r.);
- 2) w ocenie pokroju uzyskały min. 80 pkt. bonitacyjnych, w tym za typ rasowy i płciowy co najmniej 14 pkt (bardzo dobry);
- 3) zdały z oceną pozytywną wstępną zaprzęgową próbę użytkowości;
- 4) mają określone markery genetyczne na podstawie badań przeprowadzonych w upoważnionych laboratoriach;
- 5) posiadają potwierdzone pochodzenia po obojgu rodzicach, jeżeli rodzice byli wpisani do księgi stadnej po 2006 r. lub rodzice wpisani do 2006 r. mieli określone markery genetyczne;
- 6) potomstwo urodzone po nich spełnia warunki rodowodowe uczestnictwa w programie ochrony;
- 7) pod względem rodowodowym spełniają warunki określone w punkcie 7.1.1.

Ogierzy niezakwalifikowane ze względu na niedostateczny rozwój mogą być ponownie przedstawione Komisji do oceny po 3 miesiącach.

W wyjątkowych i uzasadnionych przypadkach na wniosek prowadzącego księgę lub/i Koordynatora programu, po pozytywnym zaopiniowaniu przez Grupę Roboczą, Instytut może

podjąć decyzję o kwalifikacji do programu osobnika niespełniającego wszystkich wymogów rodowodowych, ale charakteryzującego się bardzo dobrym typem sztumskim.

9. Zakres kriokonserwacji materiału biologicznego i sposób wykorzystania tego materiału

Materiał biologiczny od wyselekcjonowanych osobników będzie gromadzony i przechowywany zgodnie z zasadami wyboru materiału biologicznego podlegającego kriokonserwacji, określonymi przez Grupę Roboczą. W pierwszym rzędzie deponowany będzie materiał od najcenniejszych ogierów. Kryterium wyboru będzie wartość uzyskanego potomstwa, następnie użytkowość własna (próby użytkowości) i poprawność budowy. Materiał biologiczny będzie zdeponowany i przechowywany w Krajowym Banku Materiałów Biologicznych. Sposób i tryb pobierania materiału biologicznego określony będzie w osobnych procedurach. Materiał będzie pobierany i deponowany w miarę dostępnych środków.

Wykorzystanie zdeponowanego materiału biologicznego (*ex-situ in vitro*) odbywać się będzie zgodnie z zasadami określonymi w Krajowym Programie Kriokonserwacji.

10. Zasady organizacji i realizacji Programu ochrony

Programem ochrony zasobów genetycznych koni sztumskim są obejmowane konie, które:

- 1) zostały zakwalifikowane do programu przez Instytut;
- 2) spełniają warunki określone w punkcie „Zasady wyboru klaczy do programu ochrony” i „Zasady wyboru ogierów do programu ochrony”;
- 3) klacze są kryte ogierami zakwalifikowanymi wg „Zasady wyboru ogierów do programu ochrony”;
- 4) w ciągu każdych 5 lat uczestnictwa w programie klacze rodzą co najmniej dwa źrebięta, spełniające kryteria rodowodowe programu. Źrebięta muszą pochodzić po ogierach zakwalifikowanych do programów, być odchowane do wieku co najmniej 2 miesięcy i ocenione pod matkami, co najmniej na 14 pkt w skali 20-punktowej (5 pkt za typ i pokrój, 5 pkt za rozwój, 5 pkt za zdrowie, 5 pkt za ruch);
- 5) w przypadku wątpliwości co do pochodzenia źrebiąt, Instytut może zażądać wykonania badania markerów genetycznych na koszt hodowcy/właściciela, przeprowadzonego w upoważnionych laboratoriach. Definitywnie stwierdzona niegodność pochodzenia źrebięcia będzie skutkować automatycznym wykluczeniem klaczy-matki źrebięcia z programu;
- 6) klacze nie mogą być kryte ogierami blisko z nimi spokrewnionymi, czyli: ojcami, synami, braćmi;
- 7) hodowca/właściciel klaczy uczestniczący w programie ochrony zobowiązany jest do utrzymania co najmniej 2 klaczy w typie sztumskim;
- 8) hodowca/właściciel zobowiązany jest do utrzymania klaczy w warunkach zgodnych z przepisami o dobrostanie zwierząt, uwzględniając:
  - a) konieczność utrzymania koni w dobrej kondycji i zapewnienia dobrej pielęgnację koni (brak wychudzenia lub zatuczenia, stan kopyt);

- b) dobre warunki stajenne (posiadanie zaplecza, stajni, wybiegów, pastwiska) lub bezstajenne (odpowiednia powierzchnia pastwisk, posiadanie ochrony-zadaszenia przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi);
  - c) konieczność zapewnienia prawidłowej opieki i nadzoru nad końmi (warunki stajenne min 2 razy dziennie karmienie i pojenie, warunki bez stajenne – stały dostęp do wody);
- 9) ponadto pod uwagę będą brane:
- a) formy użytkowania klaczy; preferowane będzie użytkowanie robocze oraz wykorzystanie w agroturystyce i rekreacji, pozyskiwanie mleka;
  - b) aktywność związana z promowaniem koni sztumskich, poprzez uczestnictwo w pokazach, wystawach, zawodach itp., promocja produktów z mleka;
  - c) warunki przyrodnicze i środowiskowe ocenianego gospodarstwa;
- 10) w pierwszej kolejności kwalifikowane będą zwierzęta, które zgodnie z wytycznymi programu ochrony dla danej rasy są niezbędne do jego pełnej realizacji.

Instytut corocznie prowadzi weryfikację klaczy zakwalifikowanych do udziału w programie pod kątem przestrzegania zasad w nim określonych. Podczas wizytacji stada przez koordynatora programu lub pracowników OZHK/WZHK hodowca/właściciel ma obowiązek zaprezentować wszystkie klacze uczestniczące w programie ochrony, ich warunki utrzymania oraz dokumenty identyfikujące. Uchylenie się od tego obowiązku może skutkować wykluczeniem z programu.

Program ochrony zasobów genetycznych koni rasy zimnokrwistej w typie sztumskim realizowany jest przez:

- hodowcę/właściciela klaczy,
- Związek,
- Instytut.

Zasady współpracy Instytutu i Związku określa zawarte porozumienie (obowiązujące porozumienie zachowuje ważność).

Zasady uczestnictwa hodowców w programie określa *Umowa o przystąpieniu do realizacji programu ochrony zasobów genetycznych koni sztumskich* zawarta pomiędzy hodowcą/właścicielem stada a Instytutem (dotychczasowe umowy zachowują ważność).

W przypadku stwierdzenia nieprzestrzegania zapisów ww. Umowy oraz niniejszego programu przez hodowcę może on zostać usunięty z programu bez prawa powtórnego przystąpienia.

Dla wspomagania realizacji programu zalecane są dodatkowe działania, takie jak:

- a) prowadzenie badań naukowych dotyczących charakterystyki populacji (szczegółowa charakterystyka biometryczna, etologiczna, kontrola stopnia spokrewnienia, dystansu genetycznego, badania grup krwi i innych markerów genetycznych);
- b) promocja walorów koni sztumskich poprzez organizowanie i wspieranie wszelkich poczynań mających na celu rozpropagowanie hodowli tych koni;
- c) organizowanie wystaw hodowlanych (regionalnych i krajowych) i czempionatów;
- d) upowszechnianie wiedzy o populacji koni zimnokrwistych w typie sztumskim w środkach masowego przekazu (radio, telewizja), książkach, artykułach prasowych i

innych.

Podmioty zaangażowane w realizację Programu będą zabiegały o pozyskanie środków finansowych na jego realizację z dostępnych programów rządowych, środków unijnych, projektów badawczych placówek naukowych oraz ze źródeł pozarządowych.

11. Nadzór nad realizacją oraz ocena efektywności działania Programu ochrony

Nadzór merytoryczny nad realizacją Programu ochrony zasobów genetycznych koni sztumskich sprawuje Instytut. Grupa Robocza, działająca przy Instytucie dokonuje oceny efektywności działania Programu poprzez analizę przebiegu realizacji jego celów. Analiza ta jest wykonywana na podstawie danych przekazanych przez podmiot prowadzący księgi oraz Koordynatora Programu ochrony. Grupa opiniuje również sprawy wątpliwe oraz może wnioskować o zmiany w programach ochrony.

12. Piśmiennictwo

1. IZ PIB. Program ochrony zasobów genetycznych koni sztumskich. Załącznik nr 4 do Zarządzenia Dyrektora Instytutu Zootechniki PIB Nr 5/21 z dnia 21 stycznia 2021 r.,
2. Polak G., Krupiński J., Martyniuk E., Calik J., Kawęcka A., Krawczyk J., Majewska A., Sikora J., Sosin-Bzducha E., Szyndler-Nęcza M., Tomczyk-Wrona I., 2020, The risk status of polish local breeds under conservation programmes - new approach. *Annals of Animal Science*, Vol. 21, No. 1: 125-140,
3. Ustawa z dnia 10 grudnia 2020 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich (Dz. U. 2021, poz. 36).

Autorzy programu ochrony: dr Grażyna Polak

Program został opracowany we współpracy z podmiotem prowadzącym księgę.

Program został pozytywnie zaopiniowany przez Grupę Roboczą ds. ochrony zasobów genetycznych koni, uzyskał pozytywną opinię Przewodniczącej Zespołu Koordynacyjnego oraz został przyjęty przez Dyrektora Instytutu Zootechniki Państwowego Instytutu Badawczego.

**Wprowadzono Zarządzeniem
Dyrektora Instytutu Zootechniki
Państwowego Instytutu Badawczego
Nr 6/22 z dnia 14 stycznia 2022 r.**

DYREKTOR
dr Krzysztof Duda